

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ГАЙД

ДЛЯ ЖУРНАЛІСТІВ,
МЕДІА
ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

unba.org.ua

Цей гайд підготовлено Національною асоціацією адвокатів України (НААУ) для забезпечення балансу між конституційним правом на свободу слова (стаття 34 Конституції України) та захистом гарантій адвокатської діяльності (стаття 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») відповідно до міжнародних стандартів, зокрема, Основних принципів ООН про роль юристів, Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката та практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

Гайд не обмежує журналістську діяльність, а надає інструменти для уникнення порушень, які шкодять верховенству права. При сумнівах звертайтеся за консультацією до правників НААУ або регіональних рад адвокатів.

Так, Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності» (№ 4547-IX, ухвалений Верховною Радою України 16 липня 2025 року) вводить нові механізми захисту гарантій адвокатури.

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ: ЧОМУ ЗАБОРОНА ОТОТОЖНЕННЯ НЕ НОВА?

Заборона ототожнення адвоката з клієнтом існує в українському законодавстві з 2012 року (пункт 16 частини 1 статті 23 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Це не «винахід» 2025 року, а конституційна гарантія незалежності адвокатури, яка гарантована статтею 131-2 Конституції України.

Потреба в існуванні такої гарантії походить в тому числі від радянських часів, коли адвокатів часто асоціювали з «ворогами народу» для тиску та унеможливлення ефективного принципового захисту.

У 1990-х роках (після незалежності) Україна адаптувала своє законодавство під міжнародні стандарти ООН, де принцип незалежності адвокатів забороняє ідентифікацію юриста з клієнтом (пункт 19 Основних принципів). У 2012 році Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріпив це як гарантію.

Однак до 2025 року норма ігнорувалася через відсутність механізмів примусу: кримінальна відповідальність (стаття 397 КК України) була неефективною (жодного вироку впродовж останніх трьох років), а адміністративна – відсутня.

З 2022 року (початок повномасштабної агресії РФ) проблема загострилася. Гучні судові справи викликають суспільне обурення, яке проєктується на адвокатів. Це призвело до зростання втручання: від погроз у соцмережах до фізичного тиску.

Закон №12320 – це не «цензура», а інструмент реалізації давно існуючої міжнародно визнаної заборони щодо ототожнення адвокатів з клієнтами, аналогічний законам про захист інших професій (в т.ч. суддів).

СТАТИСТИКА ТА ПРОБЛЕМИ: ЧОМУ ПОТРІБНІ ЗМІНИ?

Порушення гарантій адвокатської діяльності – системна проблема, підтверджена офіційними даними.

Так, згідно з офіційною статистикою Офісу Генерального прокурора втручання в діяльність адвоката стає системною проблемою:

- 2022 рік: 15 кримінальних проваджень за втручання в діяльність адвоката (стаття 397 КК України).
- 2023 рік: 46 проваджень (зростання на 207%).
- Перші 8 місяців 2024 року: 46 проваджень (експонентне зростання).
- Загалом 2022–2024: 107 проваджень, але 0 повідомлень про підозру, 0 обвинувальних актів до суду.
- За весь час реєстру існування Єдиного державного реєстру судових рішень (з 2006 ро-ку) – було винесено лише 2 вироки (2015 та 2016 роки) щодо втручання в діяльність адвоката.

Існуюча ситуація та правове регулювання призводить до ситуації коли ототожнення через медіа/соцмережі стає нормою й безкарним, а в суспільстві формується упереджене ставлення до професії адвоката. Такий стан речей створює реальну загрозу правосуддю, адже адвокати відмовляються від справ, клієнти втрачають захист, процеси затягуються, а вироки надалі можуть скасовуватись через порушення права особи на ефективний захист.

Саме на запобігання вказаних ризиків та забезпечення нормального функціонування інституту адвокатури спрямовані законодавчі зміни, передбачені законопроектом №12320.

Тепер детальніше зупинимось на законодавчих нововведеннях щодо забезпечення дотримання заборони ототожнення адвоката з клієнтом.

ВАЖЛИВО!

В УКРАЇНІ ВВОДИТЬСЯ НОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Адміністративна відповідальність за публічне ототожнення адвоката з клієнтом:

- **Громадяни:** штраф від 1,700 до 3,400 грн
- **Посадові особи:** штраф від 3,400 до 5,100 грн
- **При повторенні протягом року:** штраф від 6,800 до 10,200 грн

Це нововведення є ключовим елементом Закону України №12320, який покликаний посилити захист гарантій адвокатської діяльності. Введення адміністративної відповідальності має стати ефективним інструментом для запобігання публічному ототожненню адвокатів з їхніми клієнтами, що часто призводить до тиску на захисників та підриває основи справедливого правосуддя. Розмір штрафів варіюється залежно від суб'єкта порушення та його повторності, що підкреслює серйозність намірів законодавця у забезпеченні незалежності адвокатури.

Нові правила поширюються на публічні висловлювання в медіа, соціальних мережах, журналістських матеріалах, а також на дії громадських та професійних об'єднань. Це означає, що будь-яке поширення інформації, що створює враження особистої причетності адвоката до дій клієнта або його звинувачень, може стати підставою для притягнення до відповідальності.

Метою є забезпечення можливості адвокатам виконувати свою професійну діяльність без необґрунтованого тиску та переслідувань.

ЗА ЩО САМЕ НАСТАЄ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

ЗАБОРОНЕНО:

ПУБЛІЧНЕ ОТОТОЖНЕННЯ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ ЧЕРЕЗ:

- Медіа та ЗМІ
- Журналістські матеріали
- Громадські об'єднання
- Професійні спілки
- Соціальні мережі
- Публічні виступи

Визначення ототожнення з примітки до статті 185¹⁶ КУпАП є ключовим елементом закону. Воно охоплює не тільки пряме уподібнення, а й будь-які асоціації чи пов'язування, якщо вони призводять до упередженого ставлення, негативного тиску чи порушення незалежності. Це означає, що навіть нейтральна на вигляд ідентифікація може стати порушенням, якщо контекст створює упередження (наприклад, в емоційно чутливих справах).

КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ ВИЗНАЧЕННЯ:

Ідентифікація/асоціація/пов'язування: Будь-яке згадування адвоката в контексті клієнта чи його дій.

Умови порушення: Якщо це створює упереджене ставлення, вказує на особисту причетність адвоката, впливає на незалежність, чинить негативний тиск, порушує гарантії чи перешкоджає правам адвоката (згідно зі статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

ПРИМІТКА: Норма фокусується на наслідках – не на фактах, а на тому, як формулювання впливає на адвоката.

Ось деякі приклади ототожнення з реальними аналогіями (знеособленими для етики) та наслідками.

ПРИКЛАД 1:

Медіа-стаття з асоціацією, що створює упередження

Формулювання: «Адвокат ПІБ, відомий як захисник корупціонерів на кшталт ПІБ, знову береться за сумнівну справу».

Ототожнення: Асоціація з «корупціонерами» вказує на особисту причетність і створює упереджене ставлення.

НАСЛІДКИ:

- **Для адвоката:** Суспільне цькування в соцмережах (погрози, бойкот клієнтів), репутаційні втрати (відмова від подібних справ), негативний тиск на незалежність (адвокат відчуває страх брати «контроверсійні» справи).
- **Для клієнта:** Втрата захисту (клієнт відмовляється), порушення презумпції невинуватості (стаття 62 Конституції України), затягнення процесу, можливе несправедливе рішення.
- **Для суспільства:** Підрив довіри до правосуддя; якщо обвинувачений невинний, помилковий вирок шкодить верховенству права, посилює поляризацію в медіа.

ПРИКЛАД 2:

Публічний виступ громадського діяча з ідентифікацією, що порушує гарантії

Формулювання: «Адвокат ПІБ захищає вбивць, оскільки бере гроші за захист маніяка».

Ототожнення: Ідентифікація з «вбивцями» вказує на особисту причетність, чинить негативний тиск і порушує гарантії (наприклад, заборону втручання в правову позицію, пункт 11 статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»).

НАСЛІДКИ:

- **Психологічні та професійні:** Стрес, втрата клієнтів, перешкоджання діяльності (адвокат не може вільно надавати допомогу), порушення незалежності (тиск на відмову від справи).
- **Правові:** Клієнт без адвоката, процес зупиняється, можливе порушення права на справедливий суд (стаття 6 ЄКПЛ), ерозія змагальності.
- **Широкі:** Зростання системних втручань, де медіа та громадськість стають інструментом тиску, загроза інституту адвокатури як конституційного елементу.

ПРИКЛАД 3:

Нейтральна ідентифікація, що стає ототожненням через контекст

Формулювання: «Адвокат ПІБ – адвокат «дисидента» (в контексті статті з негативним тоном про зраду, що створює упередження).

Ототожнення: Якщо контекст пов'язує з діяльністю клієнта та чинить тиск (наприклад, натяк на «зраду» адвоката).

НАСЛІДКИ:

Репутаційні втрати для адвоката (суспільний осуд), перешкоджання правам, для клієнта – ускладнення захисту.

АНАЛОГІЇ З ІНШИМИ ПРОФЕСІЯМИ ДЛЯ РОЗУМІННЯ:

- **Лікар:** «Лікар зрадників» за лікування обвинуваченого в зраді – абсурд, бо створює упередження та тиск, порушуючи медичну етику (Гіппократова присяга).
- **Суддя:** «Суддя звільнив корупціонера» за прийняття рішення у справі – порушення незалежності суддів (стаття 126 Конституції), що створює негативний тиск.
- **Журналіст:** «Популяризатор ворогів» за інтерв'ю з опонентом – обмеження свободи слова, якщо асоціація вказує на особисту причетність.

ПЕРЕД ПУБЛІКАЦІЄЮ ЗАДАЙТЕ СОБІ ПИТАННЯ:

Безпечні питання:

- Чи описую я лише процесуальні дії адвоката?
- Чи стосується моя критика професійної роботи?
- Чи використовую нейтральні терміни?
- Чи фокусуюсь на справі, а не на особі?

Небезпечні сигнали:

- Чи пов'язую я адвоката з характером злочину?
- Чи використовую емоційні епітети?
- Чи переношу оцінку клієнта на адвоката?
- Чи натякаю на особисті мотиви захисника?

ШВИДКИЙ ТЕСТ ФРАЗИ:

Замініть в реченні «адвокат» на «лікар» та «клієнт» на «пацієнт»

✗ «Лікар терористів» – абсурдно

+ «Лікар пацієнта з діагнозом...» – нормально

Якщо з лікарем фраза звучить абсурдно, з адвокатом теж не можна!

ЧОМУ АДВОКАТ НЕ ДОРІВНЮЄ КЛІЄНТУ:

1. Презумпція невинуватості

- Обвинувачений вважається невинним до вироку суду
- Адвокат захищає права, а не злочин
- Право на захист – конституційне право

2. Змагальність процесу

- Адвокат – учасник правової процедури
- Завдання – довести позицію сторони
- Це професійна функція, а не особисті переконання

3. Аналогія з медициною

- Лікар лікує всіх, навіть злочинців
- Адвокат захищає всіх, навіть винних
- Це професійний обов'язок, а не вибір

РОЗШИРЕНІ ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ ДЛЯ ЖУРНАЛІСТІВ:

1. Вивчіть процесуальні терміни

для точного висвітлення

2. Фокусуйтеся на фактах,

а не на емоціях

3. Розрізняйте захист права

і захист особи

ЯК МОЖНА ВИСВІТЛЮВАТИ ІНФОРМАЦІЮ ПРО АДВОКАТІВ

ДОЗВОЛЕНО:

• НЕЙТРАЛЬНЕ ІНФОРМУВАННЯ:

- + «Підзахисного представляє адвокат [ПІБ]»
- + «Захисником у справі виступає [ПІБ]»
- + «Інтереси обвинуваченого представляє адвокат [ПІБ]»

• ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ:

- + «Адвокат [ПІБ] заявив клопотання про...»
- + «Захисник наполягає на невинуватості підзахисного»
- + «Представник сторони захисту оскаржив рішення»

• ПРОЦЕСУАЛЬНІ ДІЇ:

- + «Адвокат подав апеляційну скаргу»
- + «Захисник заявив самовідвід»
- + «Представник надав пояснення суду»

НЕБЕЗПЕЧНО:

• ПРЯМІ АСОЦІАЦІЇ:

- ✗ «Адвокат корупціонерів [ПІБ]»
- ✗ «Захисник вбивць»
- ✗ «Адвокат, який спеціалізується на справах наркоторговців»

• ЕМОЦІЙНЕ ЗАБАРВЛЕННЯ:

- ✗ «[ПІБ] - адвокат, відомий захистом злочинців»
- ✗ «Скандальний захисник [ПІБ]»
- ✗ «Адвокат, який прославився захистом зрадників...»

• РОДИННІ/ОСОБИСТІ ЗВ'ЯЗКИ З КОНТЕКСТОМ:

- ✗ «Адвокат [ПІБ], який має родинні зв'язки з обвинуваченим»
- ✗ «Захисник – давній друг підсудного»

• ОЦІННІ СУДЖЕННЯ:

- ✗ «Адвокат, який виправдовує казнокрадів»
- ✗ «Захисник, що бере злочинні гроші»

• Як можна писати?

«Адвокат Іванов захищає Свирідову»,
«Адвокат Іванов представляє в суді Свирідову»,
«Адвокати Іванов та Власенко захищають в суді Свирідову».

• Як не можна писати?

«Як адвокат Іванов може захищати вбивцю Свирідову», «Свирідова вбила, а адвокати Власенко та Іванов захищають цього вбивцю»,
«Адвокат Іванов продав душу за гроші та захищає корупціонера Петрова».

РЕКОМЕНДОВАНІ ФОРМУЛЮВАННЯ

Замість заборонених використовуйте:

× Небезпечно

«Адвокат корупціонерів»

«Захисник сепаратистів»

«Скандальний захисник»

«Адвокат, відомий захистом злочинців»

+ Безпечно

«Адвокат, який здійснює захист у справі про корупцію»

«Адвокат у справі за обвинуваченням у сепаратизмі»

«Адвокат [ПІБ]»

«Адвокат, який спеціалізується на кримінальних справах»

ЗАХИЩЕНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НЕ Є ОТОТОЖНЕННЯМ:

+ Критика процесуальних дій:

- «Позиція захисту видається сумнівною»
- «Аргументи адвоката не переконливі»

+ Аналіз правової стратегії:

- «Тактика захисту полягає у...»
- «Адвокат обрав стратегію повного заперечення»

+ Фактичне інформування:

- «Адвокат має досвід у справах такого типу»
- «Захисник раніше представляв інтереси у подібних справах»

МЕЖІ СВОБОДИ СЛОВА

ПАМ'ЯТАЙТЕ:

- Свобода вираження залишається непорушною
- Заборона стосується лише ототожнення, а не критики
- Журналістське розслідування можливе при дотриманні принципів
- Громадський контроль за адвокатською діяльністю допустимий

ХТО МОЖЕ ПРИТЯГНУТИ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

+ Уповноважені особи:

- Голова ради адвокатів АРК, областей, міст Києва та Севастополя
- Уповноважений член ради адвокатів

+ Хто розглядає справи:

- Районні, міські суди
- Судді відповідних юрисдикцій

ПРАКТИЧНІ ПОРАДИ

+ Для журналістів:

1. **Перевіряйте** формулювання перед публікацією
2. **Використовуйте** нейтральну термінологію
3. **Уникайте** емоційно забарвлених характеристик

+ Для медіа:

1. **Розробіть** внутрішні стандарти висвітлення
2. **Навчіть** редакторів нових вимог
3. **Створіть** чек-лист перевірки матеріалів

+ Для громадських діячів:

1. **Критикуйте дії**, а не особу адвоката
2. **Фокусуйтеся** на правових аспектах
3. **Уникайте** персоналізації

НАВІЩО ЦЕ ПОТРІБНО?

Проблема, яку вирішує закон:

- Зростання тиску на адвокатів через громадську думку
- Втручання в діяльність захисників через негативне висвітлення
- Порушення принципу презумпції невинуватості
- Загроза незалежності адвокатури як інституту правосуддя

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА:

Захист права на захист

кожен має право на кваліфікованого адвоката

Незалежне правосуддя

адвокат не повинен боятися брати справи

Демократичні цінності

верховенство права понад емоціями

Європейські стандарти

відповідність міжнародним нормам

ЗОЛОТЕ ПРАВИЛО

Пишіть про адвоката як про професіонала, який виконує свою роботу, а не як про співучасника або симпатика клієнта.

**НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ**

unba.org.ua